

Nemzetbiztonság mint kutatási terület irányjai és kilátásai

Trends and prospects for national security as a research area

Solti István

Dr. PhD, tanársegéd, elnök
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
Magyar Rendészettudományi Társaság,
Polgári Nemzetbiztonsági Tagozat
solti.istvan@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A szerző a nemzetbiztonsági tanulmányok/elméletek/kutatási terület jelenlegi magyarországi helyzetét vizsgálja meg dolgozatában. Elsődleges célja egy hiteles diagnózis felállítása, amely megmutatja, hogy a nemzetbiztonsági tanulmányok körében melyek azok a területek, ahol esetleg friss lendületre lehet szükség, és melyek azok, amik csupán a gondos figyelmet igénylik.

Módszertan: A cél érdekében a szerző áttekintik a nemzetbiztonsági elméletekhez szorosan köthető területeket, az eredmények lehetséges megjelenési felületeit és az egyes tudományos eredmények hatásait a nemzetbiztonsági szféra mindennapi tevékenységére. Ennek érdekében több kutatási módszert párhuzamosan alkalmaz, de elsősorban az elméleti-logikai kutatás eszközrendszerét vette igénybe. Az egyes tudományterületek összevetésénél azokra az eredményekre helyezte a hangsúlyt, amelyek a nemzetbiztonsági tevékenység funkcióihoz kapcsolódó aspektusokat vizsgálja.

Megállapítások: A szerző a nemzetbiztonsági kutatási terület jellegzetességeit áttekintve végül arra a következtetésre jutott, hogy a századfordulót követően több területen is jelentős átrendeződés ment végbe. Egyre több olyan tudományterület van, amelynek képviselői a nemzetbiztonsági tevékenység egyes szegmenseit saját módszereik és szempontjaik szerint dolgozták fel, valamint a rendészettudomány már kinyilvánítottan is önálló kutatási területévé tette. E mellett a tárgyalt témák köre is jelentősen kiszélesedett, ami szintén az új tudományterületek belépésének köszönhető.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2024. 04. 02. Elfogadás: 2024. 04. 15.

Érték: A szerző a pozitív folyamatok mellett azt is megállapította, hogy továbbra is beazonosíthatók olyan kutatási területek, amikben jelentős előrelépésekre volna lehetőség.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, nemzetbiztonsági tanulmányok, hírszerzés, elhárítás

Abstract

Aim: The author examines the current state of national security studies/theories/research in Hungary. Their primary objective is to provide a credible diagnosis of which areas of national security studies may need fresh impetus and which areas need only careful attention.

Methodology: To this end, the author reviews the areas closely related to national security theory, the possible outlets for the results, and the implications of each academic finding for the everyday work of the national security sphere. To this end, several research methods have been applied in parallel, but primarily the theoretical-logical research toolbox has been used. In comparing the different disciplines, the author has focused on those results that examine aspects of national security activity that are related to its functions.

Findings: In reviewing the characteristics of the area of national security studies, the author concluded that there has been a significant shift in several areas since the turn of the century. There are several disciplines that have developed their own methods and perspectives on specific aspects of national security, and police science has been declared as a distinct field of research. In addition, the range of subjects covered has broadened considerably, also due to the entry of new disciplines.

Value: But alongside these positive developments, the author also found that there are still areas of research where significant progress could be made.

Keywords: national security, national security studies, intelligence, counter-intelligence

Bevezetés

Mint az írás címe is mutatja, ez az áttekintés a rendészettudomány egyik kutatási területének, a nemzetbiztonsági kutatási terület elmúlt néhány évének jellegzetességeit tervezi felvillantani, mégpedig a Magyar Rendészettudományi Társaság (továbbiakban: MRTT) megalakulása 20. évfordulója alkalmából.

Ennek apropója, hogy az MRTT-n belül külön polgári nemzetbiztonsággal foglalkozó tagozat is tevékenykedik. A tagozat célja, hogy a nemzetbiztonsági elméletek iránt érdeklődő szakemberek tudományos tevékenységét támogassa és ösztönözze. Olyan kutatókét, akik a nemzetbiztonságot meghatározó alapkérdéseket elemzik, a környezetünkben megjelenő veszélyeket, fenyegetéseket és kihívásokat, valamint ezek nemzetbiztonságra gyakorolt hatásait kutatják, továbbá összességében a nemzetbiztonsági tevékenységeket vizsgálják tudományos igényességgel.

Mikor kézhez vettem az MRTT felhívását, az első gondolat az volt, hogy itt egy alkalom, hogy áttekinthessem a saját területünk elért eredményeit, kutatási trendjeit, a különböző műhelyek tevékenységeinek hatását. Az első lelkesedést aztán szokás szerint a felismerés követte. Az első ránézésre egyszerű feladat mégsem lehet egy felsorolás nevekkel, címekkel, hivatkozásokkal és hozzáfűzött saját megállapításokkal, hiszen ehhez első lépésként tisztában kell lennünk azzal, hogy a tudomány területén mi is a nemzetbiztonság.

Az nagy biztonsággal kijelenthető, hogy a nemzetbiztonságot önálló tudományterületnek nem tekinthetjük. Viszont abban már nagyobb a bizonytalanság, hogy melyik tudományterülethez tartozhat. Államtudomány? Jogtudomány? Esetleg hadtudomány? Vagy rendészettudomány? A képet még az is árnyalja, hogy egyes műszaki tudományok területén történő kutatásokkal is találkozunk, de még ezeken kívül is találunk kapcsolódó tudományterületeket. Korábban előtérbe került az a nézet, ami szerint a nemzetbiztonsági elméletek kizárólag a hadtudományhoz tartoznak (Vida, 2014), viszont megítélésem szerint ezt az idő és a különböző tudományágak eredményei napjainkra meghaladták. Egy azonban kijelenthető, akik jelenleg közvetlenül nemzetbiztonsági kutatási területen végeznek kutatásokat, azok a rendészettudomány keretében is megtalálhatják a helyüket.

Ezzel párhuzamosan viszont azt alaptételként fogadhatjuk el, hogy „léteznek a nemzetbiztonsági elméletek, amelyek a nemzetbiztonsági rendszerrel foglalkoznak” (Vida, 2022). Azonban az, hogy a nemzetbiztonsági rendszer mely jellemzők alapján különíthető el más állami rendszerektől, arra már számtalan megközelítést láthatunk. Vagyis az alapproblémát maga a nemzetbiztonsági elméletek tárgyának, más kifejezéssel a nemzetbiztonsági kutatási területnek a meghatározása jelenti. Kiket és milyen eredményeiket sorolhatjuk a terület teljesítménye közé? Milyen tényezők, amik erre a megfelelő választ megadhatják? Egyáltalán el kell-e élesen határolni bármitől és bárkitől, vagy már az érintettség meghatározza a hovatartozást. Illetve még egy fontos kérdés merül fel úton-útfélen: Van önálló polgári és nem polgári, így katona nemzetbiztonság kutatási terület?

Az imént felvetett kérdések nem mindegyikére keresem a választ ebben a dolgozatban, inkább arra szorítkozom, hogy felvillantsak néhány olyan, akár hangsúlyos vagy kevésbé hangsúlyos kérdéskört, amelyek meghatározhatják tudományos életünk jelenlegi és jövőbeni mindennapjait.

A nemzetbiztonság mint államigazgatási terület

Az állambiztonság, az államvédelem, a nemzetbiztonság és az e területeken megvalósuló titkosszolgálati tevékenység az állami működés egy olyan szegmense, amely az egyes államoknak az államstruktúráktól és a hatalmi berendezkedésektől függetlenül megjelenő működési formája.

Mint ahogy Finszter professzor megjegyzi: azt követően, hogy a fennálló hatalmi viszonyok őrzése már nemcsak az uralkodó magánügye volt, hanem az állam saját feladata, az állambiztonság közüggé vált, aminek szervezeti és eljárási alakzatai a rendészeti igazgatás részeként jöttek létre (Finszter, 2019). A megállapításhoz azt azonban hozzá kell tenni, hogy ez alól jellemzően kivétel a katonai hírszerzési szakág, amit szinte mindenhol és mindenkor a honvédelmi igazgatás tart magánál.¹ Ezzel párhuzamosan megfigyelhető a tendencia, hogy az egyes államok nemzetbiztonsági ügynökségei kikerülnek a rendészeti igazgatás felügyelete alól, és jellemzően a miniszterelnöki irányítás valamely formája szerint működnek.² Hazánkban is megfigyelhető az említett folyamat. A dolgozat készítésének napjaiban e tendenciát erősítő lépések történnek Magyarországon is. A nemzetbiztonság megőrzi kormányzati irányítási jellegét, viszont az irányítás a kormányfő egyre közvetlenebb hatáskörébe kerül, és szinte teljes egészében kikerül a rendészeti és részben a honvédelmi igazgatásból, természetesen, ha azt szűk értelmében kezeljük.³

Magyarország Alaptörvénye a hatályba lépése óta a rendőrséggel közös cikkben határozza meg a nemzetbiztonsági szolgálatokat. A 46. cikkében megállapítja funkcióikat, és kimondja, hogy kormányzati irányítás alatt állnak, ahol a Kormány a közigazgatás legfőbb szerve. A központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény szerint Magyarországon a központi államigazgatási szervek

1 A hírszerzés történetének feldolgozását lásd bővebben: Boda & Regényi, 2019.

2 Néhány példa a teljesség igénye nélkül: Olaszország, Németország, Spanyolország, Portugália, Horvátország.

3 A cikk készítésének időszakában történik a hazai nemzetbiztonsági szféra igazgatási rendszerének átalakítása, amelynek részletei jelentek meg a Magyar Közlöny 2024. évi 28. és 32. számában (URL1; URL2).

négy csoportját különítjük el. Külön csoport a rendvédelmi szerv és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, ahol a rendvédelmi szerv alatt a rendőrséget, a büntetés-végrehajtási szervet, a hivatásos katasztrófavédelmi szervet és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat kell érteni.

E szerint a nemzetbiztonsági szervek az államigazgatás részei, aminek következtében az irányításuk és vezetésük, valamint egyéb jogállási jellemzőik az államigazgatás valamennyi klasszikus jegyét magukon viselik. Viszont e mellett olyan egyedi jellemzőik vannak, amelyek összességükben kizárólag a nemzetbiztonsági feladat- és eljárási rendszer tulajdonságai. Fontos kihangsúlyozni, hogy összességükben, hiszen sem az ország függetlensége, sem törvényes rendjének védelme nem kizárólagosan a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerében szerepel. Mégis egy funkció említhető, amely más állami szerv esetében nem található meg, ez pedig a nemzetbiztonsági érdek védelme. Azonban ennek kidolgozásával még mindig adós a nemzetbiztonság elméletével foglalkozó tudományos közösség, aminek következtében továbbra is áll Finszter professzor megállapítása, miszerint a fogalom általánossága miatt „*a demokratikus jogállam nemzetbiztonsági szolgálatai lényegében a társadalom működésével és az egyes emberek magatartásával kapcsolatos minden tényt érdeklődési körükbe vonhatnak, ha abban valamilyen nemzetbiztonsági kockázatot feltételeznek*” (Finszter, 2019). A fogalom határozatlansága ellenére is megállapíthatjuk, hogy a nemzetbiztonsági ügynökségek alkotmányos feladataik révén társadalmi igényeknek felelnek meg, melyhez a titkos felderítés, mégpedig a nemzetbiztonsági célú titkos felderítés eszközrendszerét vehetik igénybe.⁴ További sajátossága, hogy a titkos felderítés eszköz- és eljárási rendszerét a széles társadalmi rétegek felületesen ismerhetik meg, hiszen a titkosság követelményének érvényesülésétől nem lehet eltekinteni.

Az alaptörvényi konstitúciónak további aspektusa, hogy a teljes nemzetbiztonsági tevékenység, vagyis nem csupán a nemzetbiztonsági szolgálatok, hanem a nemzetbiztonság funkciói teljesítésében részt vevő valamennyi állami szereplő, az államigazgatásban egymáshoz képest elfoglalt helyük és kiszabott feladataik, meghatározott hatásköreik, a nemzetbiztonsági titkos felderítések joga, az egyéb rendészeti szervekhez és funkciókhoz való igazodás meg kell feleljen az alkotmányos követelményeknek. Mindez pedig a nemzetbiztonsági tanulmányok között nem nélkülözheti a jogtudomány, azon belül is az alkotmánytan és a közigazgatástan jelenlétét, valamint az államtudomány vizsgálatait.

Ha a kérdéskört a társadalmi és technikai fejlődés szemüvegén keresztül nézzük, akkor Kovács Zoltán András titkos adatszerző tevékenységekre vonatkozó

4 A titkos felderítés részleteit Hetesy Zsolt dolgozta ki doktori értekezésében. Lásd Hetesy, 2011.

megállapítását idézhetjük. E szerint az információs társadalom kialakulásával a releváns információk széles spektruma vált elérhetővé a társadalom, vagyis bárki számára, ami viszont leszűkítette a titkos adatszerzéssel megszerzendő információk körét, hiszen leszűkült és átalakult az a terület, amelyek gyűjtéséhez titkosszolgálati eszközök alkalmazása szükséges (Kovács, 2019). Ehhez a megállapításhoz viszont azt mindenképpen érdemes hozzátenni, hogy az információs társadalom fejlődésének van még egy, legalább ennyire fontos hozadéka.

Való igaz, hogy a nyilvános adatok köre robbanásszerűen emelkedett, viszont ezzel párhuzamosan az információforrások számszerűsége is jelentős bővülésen ment keresztül. Tekintettel arra, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok létének, működésének, alkotmányos funkciói teljesítésének lényeges feltétele az információ, azon belül is a releváns információ begyűjtése, ezért a nemzetbiztonsági szolgálatok a számtalan formában és helyen tárolt és jelentősen kibővült kommunikációs folyamatokban megjelenő adatok gyűjtését kell elvégezzék. E témát többek között Kovács Zoltán járta körbe, és tanulmányában igazolta, hogy a technikai fejlődés eredményeként az információgyűjtő eszközök és módszerek száma folyamatosan nő, és a jövőben további emelkedés várható (Kovács, 2015).

A nemzetbiztonsági kutatási terület interdiszciplináris jellegét a titkos információgyűjtés kérdésköre mutatja meg leginkább. Az információgyűjtés említett módja ugyan nem kizárólag a nemzetbiztonsági szolgálatok sajátja, hiszen jellemzően a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás egyes szervei is rendelkeznek ezen jogosítványokkal. Így viszont azt mondhatjuk, hogy a nemzetbiztonság titkosszolgálati jellegét az állami felhatalmazással folytatható titkos információgyűjtéssel karöltve a nemzetbiztonsági szféra sajátos funkciói és eljárásainak titkossága adja meg.

A nemzetbiztonság sajátos funkcióinak kutatása

Az előzőekben említetthez hasonló következtetésre juthatunk akkor is, ha a hivatásrendek funkciói felől közelítjük meg a nemzetbiztonsági tanulmányokat. A titkosszolgálatok, a rendőrség és honvédség olyan állami funkciókat teljesítenek, amelyek közös vonása a kihívások leküzdése és a veszélyek elhárítása. Ezek az alkotmányos szervek az állam függetlenségének egyes szegmenseit védik, ennek során pedig kizárólag az állam mint önálló identitás számára rendelkezésre álló kényszerítő eszközrendszereket vehetnek be. Mégis a nagy halmazon belül az egyes hivatásrendek jól elhatárolhatók egymástól, még úgy is, hogy találunk közös halmazati elemeket. Ha megvizsgáljuk a védendő értékeket, akkor azt látjuk, hogy a honvédség funkciója az állam külső fegyveres

fenyegetettségekkel szembeni védelme, a rendőrség az állam közrendjéért és belső biztonságáért felel, míg a nemzetbiztonság az állami szervek működését veszélyeztető leplezett törekvésekkel szembeni védelmi vonal, valamint a kormányzat információs igényét kielégítő szervezetek.

Vizsont valamennyi funkció esetében található közös halmazati rész. Az állam büntetőjogi igénye körében számos olyan magatartással találkozunk, amik túlmutatnak a közrenden és közbiztonságon, és már a nemzetbiztonság számára is veszélyeket rejtene magukban. Mindezekon felül a külföld ellenséges szándékainak megismerése a honvédséggel jelent közös viszonyulási pontot. Ezekből a problémákból pedig már az adódik, hogy a nemzetbiztonság kutatásakor valamennyi irányt vizsgálni szükséges, így nem zárhatjuk ki, sőt segítségül is hívhatjuk az egyes tudományterületek eredményeit.

A Nemzeti Biztonsági Stratégiában is kijelölt biztonsági kihívások területei közül számosban láthatunk kutatásokat a nemzetbiztonság felségterületét érintően. Egyrészt megjelennek azok az elsődleges biztonsági problémák, amik a nemzetbiztonság mellett több államigazgatási vagy alkotmányos szerv feladatkörében is előkerülnek. Született például az utóbbi években PhD-értekezés a migráció által generált nemzetbiztonsági kihívásokról (Laufer, 2013), Dely Péter megvizsgálta a nemzetbiztonsági ügynökségek szerepét és helyét polgári válságkezelés témakörben (Dely, 2021), míg Benedek Márta a 21. század nemzetbiztonsági stratégiai kérdéseit járta körbe közép-európai államok kül- és biztonságpolitikai környezetét elemezve (Benedek, 2016).

Révész Béla *A titok mint politika* című művében arra a következtetésre jutott, hogy mivel a közigazgatás a politikai folyamatok részese, ezért ez bizonyos sajátosságokkal érvényes a titkosszolgálatok vonatkozásában is. Azonban „*míg a közhivatalnoki kar elsősorban funkcionális szerepet tölt be a politikai döntéshozatalban, addig a titkosszolgálatok egyszerre tölthetnek be ágazati és funkcionális szerepet*” (Révész, 2007). A nemzetbiztonsági ügynökségek teljes működését az a kettősség határozza, hogy „*intézményi súlyuk egyébként is a döntéshozatal környékére pozicionálja őket, de emellett a konkrét döntési alternatívák számára is ők szolgáltatják az aktuális adatokat, információkat, sőt, az elemzéseket, értékeléseket. Fokozza ezen súlyukat az a gyakran figyelmen kívül hagyott funkciójuk, amely szerint – ismét a „civil” politikus köztisztviselő súlyát felülmúlva – nem egyszerűen az adatszolgáltatásban merül ki tevékenységük lényege, hanem ugyanilyen, ha nem nagyobb jelentősége van a feltárt, elemzett, értékelt konfliktusok titkos alakításának, az ezekre gyakorolt hatásaiknak*” (Révész, 2007). Ha elfogadjuk Révész Béla megállapításait, akkor ezekből ismét csak az a következtetés vonható le a tudományos élet számára, hogy a nemzetbiztonsági kutatási terület nem sorolható be egyetlen tudományterület alá sem.

A teljes nemzetbiztonsági szféra és azon belül is a nemzetbiztonsági tevékenységek problémakörét számos tudományterület által szükséges szemügyre venni. Felismerhetünk olyan tudományterületeket, amelyek már eddig is témának tekintették a nemzetbiztonságot, mint például az alkotmánytan, közigazgatás-tan, biztonságföldrajz, nemzetközi tanulmányok, hadtudomány és a rendészettudomány. Viszont Révész Béla azon megállapításával is egyet érthetünk, hogy ennek következtében itt is a mindenkié, tehát senkié felismerés veszélye állhat fenn, vagyis többnyire „*ezen diszciplínák peremvidékére szorul a titkosszolgálatok belső viszonyainak és környezetének elemzése*” (Révész, 2007).

A Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájának megalakulását megelőzően kizárólag a hadtudomány volt az, amely a nemzetbiztonság mint kutatási terület jelentőségét elismerte, és biztosította fejlődését. Ennek köszönhető, hogy a terület elméleti megalapozása nem maradt el, ezek eredményeit Vida Csaba külön tanulmányban is összegezte (Vida, 2014). Azonban azzal, hogy a 2010-es évek óta a rendészettudomány is elismeri saját tudományos kutatásainak terepévé, egyrészt méltányolt egy már korábban megfogalmazódott igényt, másrészt a titkosszolgálatok dogmatikai elemzéséhez is új szempontokat emelt be. Ugyanis a normatív szemlélet pusztá leíró funkciója mellett előtérbe kerülhet a kritikai gondolkodás újjító szerepe (Boda, Finszter, Imre, Kerecsi, Kovács & Sallai, 2016).

Említhetünk egy kifejezetten közös, de mindenképpen közös tőről fakadó területet, mégpedig a rendészeti és a honvédelmi igazgatásban foglalkoztatott területét. A nemzetbiztonság esetében ez oly annyira közös, hogy a titkosszolgálatok foglalkoztatási viszonyait ugyanaz a törvény szabályozza, mint a többi rendvédelmi szolgálatét, de jogintézményi és szabályozási eszközök szintjén a honvédek jogállását szabályozó jogszabályokkal is lényeges azonosságok és hasonlóságok mutathatók ki. Annak ellenére figyelhető meg ez a fejlődési vonal, hogy a rendszerváltozást követően követelmény volt az erőszakos szervezetek leválasztása egymásról, és egy későbbi hatalomkoncentráció lehetőségének a kizárása, ennek ellenére a titkosszolgálatok munkatársai azóta is ugyanazon jogállási elemek mentén foglalkoztatottak, mint a rendőrség és a honvédség munkatársai. Azzal, hogy számos, a munka világával foglalkozó tudomány (például szervezetpszichológia, munka- és szervezetelmélet, munka- és szervezetantropológia) ezen a területen nem dolgozta ki a területspecifikus megoldásait, az eredeti elképzelésekkel szemben pont a katonai viszonyok szerint szabályozza a nemzetbiztonsági szervek belső szervezeti viszonyait és munkatársainak szolgálati viszonyát. Azt fontos hangsúlyozni, hogy történtek a témában lezárt és figyelemre méltó eredményeket hozó kutatások, melyek a humánerőforrás-gazdálkodás egyes szegmenseire koncentráltak (Zalai, 2013; Horváth,

2018), viszont egy átfogó és önálló viszonyrendszer kialakításához szükséges lehet újabb, ágazati szinten is hasznosítható modern megoldások felmutatására.

Maradva a rendszerváltozás időszakánál és az imént említett követelménynél azt mondhatjuk, hogy a demokratikus elvárások mentén elfogadott, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995-ös törvénnyel egy időtálló, a jogállami követelményeknek lényegében megfelelő szabályrendszer született meg. Ekkor öt önálló szolgálat működött a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat létrejöttével. A szervezetrendszer 2010 óta többkörös változáson van túl, a versengő szervezeti modellt egyre inkább a fúziós működésen alapuló szervezeti és irányítási rend váltja fel, melynek elméleti alapjait a szakmai közvélemény is számos tudományos fórumon vizsgálat tárgyává tette (Kovács & Dobák, 2018).

A nemzetbiztonság információgyűjtő eszközeinek és módszereinek problematikája

A különböző információgyűjtő módok, így a titkos információgyűjtés tudományos igényű kutatásában az utóbbi időszakban komoly előrehaladás figyelhető meg. Az első lépéseket a jogtudomány képviselői tették meg, mikor alapjogi szempontok mentén vették vizsgálat alá és elsősorban jogintézményként kezelték a kérdést. Vitathatatlan, hogy a jogtudományi kutatások eredményeként ismertük meg a titkos információgyűjtés fogalmi elemeinek alapjogi részét. Ahogy Bejczy Alexa PhD-értekezésében megfogalmazza: „*az állam működéséhez, meghatározott társadalmi érdekek védelméhez szükség van ezen jogintézményre, ugyanakkor az is tény, hogy ezen intézmény olyan súlyos jogkorlátozásokra is alkalmas, amely akár odáig vezethet, hogy nagyobb sérelmet okoz, mint az, amitől megóvni szándékozik*” (Bejczy, 2010). Az Alkotmánybíróság a nemzetbiztonsági tevékenység veszélyeinek egy másik, de az előzővel összefüggő forrására hívta már fel több alkalommal a figyelmet. Így a nemzetbiztonsági törvény 2007-es vizsgálatakor is kimondta, „*hogy az alapvetően titkos és sajátos eszközöket használó tevékenység azért igényel megfelelő jogi szabályozást, hogy a szolgálatok „semmilyen körülmények között ne jelenthessenek veszélyforrást a demokratikus jogrendre.” Ennek érvényesülése érdekében elengedhetetlen követelmény, hogy az alapvető jogok a titkos eszközök használata során is csak a szükségesség keretei között legyenek korlátozhatók*” (AB, 2007). Ezen felvetések óhatatlanul a jogtudomány látókörébe utalják a kérdést, hiszen az alapjogok korlátozhatósága az alkotmányjog fontos kérdése, amely alaptéziseinek letétele komoly tudományos műltra tekint vissza. A probléma jogtudományi eredményei nemzetközi és nemzeti dokumentumokban öltének testet, mint

például Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kihirdetett egyezmény. A Római Egyezmény 8. cikke külön kiemeli a nemzetbiztonságot, mint amelynek védelmi igénye okozhatja a magán- és családi élet, a lakás és levelezés tiszteletben tartásának jogállami tevékenységgel való korlátozását. Ebből viszont az a felvetés adódik, hogy a jogkorlátozások módja, mértéke, esetei, területei stb. még további kidolgozásra és finomításra szorulnak, amiben a bírói gyakorlat mellett a jogtudomány képviselőinek is fontos szerep jut, eszközeire és módszereire vonatkozóan pedig a rendészettudománynak volnának feladatai.

Ha a kérdéskört a rendészettudomány felől közelítjük meg, akkor jóval összetettebb problémával találkozunk. Ugyan a hazai rendészettudomány területén munkálkodók már a nyolcvanas évek második felétől foglalkoztak a titkos eszközök alkalmazhatóságának elvi megalapozásával,⁵ viszont mélyreható tudományos igényű tárgyalása csak az elmúlt évtizedben kezdődhetett meg. Mégpedig annak köszönhetően, hogy megváltozott a titkos eszközökkel kapcsolatos nemzetbiztonsági szemlélet. A modern társadalmakban elkülönül egymástól a titkosság követelménye és a titokzatosság szemlélete. Az például már nem képezi különös védelem tárgyát, hogy a nemzetbiztonsági ügynökségek milyen különleges eszközök alkalmazására jogosultak. Napjainkra csupán az képezi a titok tárgyát, hogy ezeket az eszközeiket mikor, hol, kivel szemben és hogyan vethetik be, valamint az, hogy a technikai információgyűjtés területén milyen konkrét technológia megoldásokat alkalmaznak. A szolgálatok felismerték, hogy az információs társadalomban nincs létjogosultsága bárki által megismerhető és elérhető ismereteket saját titokként kezelni. Ennek a felismerésnek az eredményeként születhettek meg olyan művek, melyek egyes különleges eszközök módszertanával és rendszertanával foglalkoztak, igaz több tudományterület képviselőitől, akik között már kifejezetten rendészettudomány gyakorlóit is megtalálhatók.⁶ A rendészettudomány újfajta megközelítésének köszönhető, hogy a nemzetbiztonsági kutatási területen megjelent a hadtudomány által kidolgozott felderítés, vagyis a forrásalapú megközelítéssel párhuzamosan

5 A titkos információgyűjtés rendészettudományi megközelítésének hazai képviselői között említhetjük Zalai Péter, Komáromi István, Horváth József, Bócz Endre, Máramarosi Zoltán, Lakatos István, Nyíri Sándor Rendészeti Szemlében és Belügyi Szemlében megjelent szerzőket. A szerző gyűjtését lásd bővebben: Solti, 2018.

6 Hetesy Zsolt *Titkos felderítés* című értekezése a jogtudomány területén készült, míg a szerző, Solti István a hadtudomány keretében készítette el a *Titkos információgyűjtés, elvei, eszközei és módszerei, alkalmazásuk a nemzetbiztonsági munkában* című értekezését. Szintén hadtudományi doktori értekezés Nyeste Péter *A bűnüldözési és a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei* című munkája, viszont már a rendészettudomány PhD-fokozatát jelentette Mezei József számára *A magyar állam kémelhárító tevékenysége 1975 és 1985 között* című értekezése.

a téma eszköz- és módszeralapú kutatása, ami a napi operatív tevékenységet helyezi a középpontba az elméleti megközelítés helyett. Az információgyűjtés hírszerzési ágak szerinti tárgyalása ugyanis nem alkalmas a nemzetbiztonsági ügynökségek napi operatív tevékenységei rendszertanának feldolgozására, hiszen az egyes hírszerzési ágakon belül elsősorban a katonai felderítés szempontjai domborodnak ki, ami mellett viszont a nemzetbiztonsági ügynökségek titkos eszköztárának rendszertani részletei elsikkadnak. Ez alól talán egyetlen kivételt lehet említeni, a humán hírszerzés területét (továbbiakban: HUMINT), ami sajátosságánál fogva a nemzetbiztonsági tanulmányoknak is megfelel. E sajátosság pedig az, hogy valamennyi HUMINT alkalmazás a titkosszolgálati eszköztárnak is eleme, így e témában olyan átfogó műveleti részleteket bemutató művek is születtek az utóbbi időben, mint Regényi Kund szerkesztésében az *Információszerzés kapcsolati forrásai* című könyv (Károly, Drusza, Regényi & Laufer, 2019), vagy tanulmány formájában a konspiráció jelentőségének elemzése a HUMINT folyamatokban (Dobák, Mezei & Regényi, 2020).

Ennek a szemléletnek köszönhetően készülhetnek olyan, az információszerzésnek konkrét műveleti módszereinek rendszerelméleti vizsgálatait szem előtt tartó tudományos munkák, mint a két világháború utáni szakmatörténeti elemeket megjelenítő hírszerzési és kémelhárítási szabályzat (Regényi & Dobák, 2015), vagy Dobák Imre rádiófelderítés történetét és metodikáit feldolgozó műve (Dobák, 2013), valamint külön említést érdemel az OSINT témakör rendszeres tárgyalása, aminek a *Nemzetbiztonsági Szemle* 2019-ben külön tematikus számot szentelt.

Összegzés

Révész Béla megállapítása szerint „*a nemzetbiztonsági tevékenységre ott és akkor van szükség, ahol és amikor más állami szervek eszközzrendszere nem elégséges a nemzeti érdekek védelmére és érvényesítésére*” (Révész, 2007). Az állítást azonban annyival mégis árnyalni szükséges, hogy a nemzetbiztonsági tevékenység nem merül ki a nemzetbiztonsági célú titkos felderítésben, hanem kiegészül számos, az állami élet számára fontos funkcionális területtel. A hazai példánál maradván ilyennek tekinthetjük például a polgári hírszerzés rejtjel tevékenységét, az Alkotmányvédelmi Hivatal esetében a megbízhatósági vizsgálatokkal kapcsolatos hatásköröket, vagy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál az okmányhatósági és információbiztonsági feladatokat, vagyis az olyan állami feladatokat, amelyek hatékony teljesítése egyébként a különleges eszközrendszerek alkalmazását nem igénylik. Mindezek következtében a hazai

nemzetbiztonsági tanulmányok tárgya is jóval szélesebb, és előre egyértelműen nem is lehet körülhatárolható, mint ahogy ez a dolgozat sem terjedhetett ki minden egyes részterület bemutatására.

Végző konklúzióként a Magyar Rendészettudományi Társaság működésének kerek évfordulója alkalmából fontos kijelenteni – ahogy a fentiekben már többször is utaltam rá –, hogy a rendészettudománynak eddig is meghatározó része volt a nemzetbiztonsági elméletek alakulásában, és a továbbiakban is lényeges szerepet kell vállalnia, hogy az elkövetkező időben megjelenő társadalmi igényeknek még inkább képes legyen megfelelni.

Felhasznált irodalom

- Bejczy A. (2010). *Titkos információgyűjtés vs. alapjogok*. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Benedek M. (2016). *A nemzetbiztonság stratégiai kérdései a XXI. század kül- és biztonságpolitikájában*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.17625/NKE.2017.09>
- Boda J., Finszter G., Imre M., Kerezsi K., Kovács G. & Sallai J. (2016). A rendészettudományi kutatások elméleti megalapozása és főbb irányai. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, 1(17). <http://hdl.handle.net/20.500.12944/7248>
- Boda J. & Regényi K. (Szerk.) (2019). *A hírszerzés történet az ókortól napjainkig*. Dialóg Campus.
- Finszter G. (2019). Állambiztonság – nemzetbiztonság. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7(3), 98–117. <https://doi.org/10.32561/nsz.2019.3.8>
- Dely P. (2021). *A nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendőrség szerepe a polgári válságkezelésben, különös tekintettel az EU afganisztáni szerepvállalására*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.17625/NKE.2022.005>
- Dobák I., Mezei J. & Regényi K. (2020). A konspiráció szempontjainak megjelenése az állambiztonság kapcsolati forrásból származó információgyűjtésének területein. *Magyar Rendészet*, 20(2), 35–48. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.2.2>
- Hetesy Zs. (2011). *A titkos felderítés*. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Horváth F. (2018). *A közszolgálati etika elméleti és gyakorlati kérdései a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.17625/NKE.2018.021>
- Károly L., Drusza T., Regényi K. & Laufer B. (2019). *Az információszerzés kapcsolati forrásai*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

- Kovács Z. (2015). A titkosszolgálatok és az információgyűjtés jövőbeli lehetséges irányai, új technológiák megjelenése és hatásai a titkosszolgálati tevékenységekre. In Boda J. & Dobák I. (Szerk.), *A nemzetbiztonság technikai kihívásai a 21. században* (pp. 111–122). NKE Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Kovács Z. A. (2019). Adalékok az információszerzés történetéhez. In Boda J. & Regényi K. (szerk.), *A hírszerzés története az ókortól napjainkig* (pp. 9–14). Dialóg Campus.
- Kovács, Z. A. & Dobák, I. (2018). Paradigm Changes in the Hungarian National Security Institutions (1990-2016). In Finszter, G. & Sabjanics, I. (Eds.), *Security challenges in the 21st century* (pp. 175–218). Dialóg Campus.
- Laufer B. (2013). *A migráció rendvédelmi és nemzetbiztonsági kihívásai*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.17625/NKE.2013.021>
- Mezei J. (2023). *A magyar állam kémelhárító tevékenysége 1975 és 1985 között*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola.
- Nyeste P. (2016). *A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.17625/NKE.2017.05>
- Regényi K. & Dobák I. (2015). Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3(1), 146–197.
- Révész B. (2007). *A titok mint politika. A titkosszolgálatok politológiai kutatásának lehetőségei*. Doktori értekezés. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Solti I. (2018). *Titkos információgyűjtés, elvei, eszközei és módszerei, alkalmazásuk a nemzetbiztonsági munkában*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.17625/NKE.2018.008>
- Vida Cs. (2014). A tudományos képzés rendszere a nemzetbiztonság területén. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2(1.ksz), 40–57.
- Vida Cs. (2022). A nemzetbiztonsági elméletek alapjai – Szükségesek-e az alapkutatások a nemzetbiztonsági elméletekben? *Szakmai Szemle*, 20(1), 5–22.
- Zalai N. (2012). *A humánerőforrás-gazdálkodás kérdéseinek vizsgálata a nemzetbiztonsági szolgálatoknál*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. <https://doi.org/10.17625/NKE.2013.016>

Alkalmazott jogszabály

2/2007. (I. 24.) AB határozat

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Magyar Közlöny* 2024. évi 28. szám. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/549d2f2d5d-347bcf7a8a6290413e6dbb4e27c11c/megtekintes>

URL2: *Magyar Közlöny* 2024. évi 32. szám. <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/0d91948a-995a79920bb9df99739709f6b2ad345b/megtekintes>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Solti I. (2024). Nemzetbiztonság mint kutatási terület irányai és kilátásai. *Belügyi Szemle*, 72(5), 835–848. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i5.pp835-848>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Solti István, aki a solti.istvan@uni-nke.hu e-mail címen érhető el.